

DIGITALNI ALATI ZA DRUŠTVENO ČITANJE U KONTEKSTU ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA

Ivana Ostrički

Osnovna škola kralja Tomislava Našice

Sažetak

Suradnja i vršnjačka rasprava dominantna su obilježja pripadnika suvremenih generacija, a društveno čitanje potpomognuto digitalnom tehnologijom prirodan odgovor na popularnost društvenog umrežavanja. Platforme i aplikacije za društveno čitanje i učenje omogućuju učiteljima organizaciju društvenog učenja, poticanje učenika na suradnju i vršnjačku raspravu te praćenje napretka i vrednovanje rada svakog pojedinog učenika pa su, stoga, dobar saveznik u osuvremenjivanju odgojno-obrazovnog procesa temeljenog na učeničkim preferencijama.

Ključne riječi: *društveno čitanje, suradničko čitanje, aplikacije za društveno čitanje, učenička suradnja, vršnjačka rasprava*

DRUŠTVENO ČITANJE

Zajedničko čitanje temeljni je oblik čitanja u ranom djetinjstvu i na početku osnovnoškolskog obrazovanja. Razgovorom o pročitanome čitanje se postavlja „(...) u prostor komunikacije, koja je jedna od temeljnih društvenih potreba pojedinca“ (Ostrički, 2021, str. 37). S napretkom čitalačkih vještina, čitanje se postupno razvija u individualnu aktivnost. Anita Peti-Stantić zagovara važnost čitanja u društvu zato što“ (...) mi ljudi nismo stvoreni za čitanje, tako da i elementarno čitanje (...) naučimo tako da nas netko tomu poučava. To u još znatnijoj mjeri vrijedi kad je riječ o dubinskom čitanju ili čitanju s razumijevanjem“ (2019, str. 59).

Čitanje naglas bilo je uobičajeni oblik društvene aktivnosti sve do 10. stoljeća kada je „(...) standardizacijom pisane riječi knjiga konačno prilagođena tihom čitatelju“ (Saenger, 1997, prema Despot, Ljevak Lebeda i Tomašević, 2016, str. 187, prev. a.). Međutim, kako je rasprostranjenost tiskanih medija potaknula privatno, tiho čitanje, tako je suvremena digitalna tehnologija, koja omogućuje suradnju i interakciju korisnika, pokrenula novi oblik društvenog čitanja (Center for Open Educational Resources and Language Learning, bez god.). Koncept

društvenog čitanja temelji se na potrebi čovjeka kao društvenog bića za interakcijom i razmjenom ideja, čime individua bolje spoznaje vlastita promišljanja. Društveno čitanje, stoga, možemo objasniti kao „(...) način povezivanja s drugima te istraživanja misli i ideja koje su mogle proći nezapaženo u usamljenom čitanju teksta“ (Mennella 2011, prev. a.). Društvenim čitanjem ostvarujemo interakciju svojstvenu onoj na društvenim medijima pa Stevens društveno čitanje definira kao “iskustvo između više čitatelja i jednog teksta” (Stevens, prema Leigh Pawley 2016, str. 20, prev. a.). Heikkilä, Laine i Nurmi također povezuju logiku društvenog čitanja s logikom društvenih medija pa ističu da društveno čitanje obuhvaća brojne funkcije digitalnih medija, poput dijeljenja, preporuke, komentiranja i sl. (2013).

Iako društveno čitanje ima dugu povijest, suvremeni mediji u digitalni okoliš uvode značajne promjene i nove mogućnosti suradnje. Digitalna tehnologija omogućuje interakciju mnoštva čitatelja na različitim mjestima i u različito vrijeme (Leigh Pawley, 2016, str. 20), a čitatelji prvi put u povijesti dobivaju mogućnost prilagodbe teksta svojim osobnim preferencijama (Despot, Ljevak Lebeda i Tomašević, 2016, str. 189). Zbog mogućnosti interakcije i intervencije čitatelja u sam tekst, razlikujemo sinkrono i asinkrono društveno čitanje (Luks 2013, prema Blyth 2014, str. 206). Sinkrona se aktivnost temelji na zajedničkom tekstu dok asinkronu prepoznajemo u formatima digitalnih društvenih mreža za čitatelje, poput *Goodreads*a, koje povezuju čitatelje temeljem zajedničkih čitateljskih interesa. Takve mreže omogućuju društveno čitanje koje istovremeno može obuhvatiti više različitih tekstova te nudi mogućnost grupacije čitatelja prema tematskim preferencijama (Blyth, 2014, str. 206). Čitatelj proširuje svoje iskustvo interakcijom s tekstem te s drugim čitateljima na temelju zajedničkih interesa: „Izvlači čitatelja iz knjige i potiče čitatelja da uspostavi veze, izvuče zaključke, sažme misli i postavlja pitanja u razgovoru s drugima“ (Mennella, 2011, prev. a.).

S razvojem digitalnih medija, zaživjela je i želja za zaštitom prava suvremenih čitatelja u kontekstu novog suradničkog oblika digitalne čitateljske prakse. Aktivist James Bridle, autor mrežne stranice *Open Bookmarks*, definirao je 2006. godine, u suradnji sa stručnjacima koji promišljaju o budućnosti čitanja (nakladnicima, informatičarima, informatolozima i dr.), smjernice koje je potrebno ostvariti da bi društveno čitanje funkcioniralo, kako za korisnike, tako i za ponuditelje usluga e-čitanja (Bridle, 2006.). Bridle definira društveno čitanje kao „(...) čin dijeljenja vlastitih misli o tekstu uz pomoć alata kao što su društvene mreže i suradničke bilješke“ (Bridle, prema Guiñez-Cabrera i Mansilla-Obando, 2022, prev. a.). Autor štiti prava društvenog čitatelja naglašavajući da društveno čitanje pripada isključivo čitatelju. Iako bilješke svakog čitatelja trebaju imati mogućnost dijeljenja, pravo je svakog digitalnog društvenog čitatelja da ih ne dijeli ako to ne želi.

Društveno čitanje može biti značajno nakladnicima jer daje uvid u preferencije čitatelja te ima značajnu marketinšku vrijednost (Herbold, 2014), posebice u kontekstu generacije milenijalaca (rođeni između 1981. i 1996.) i Z-generacije (ređeni nakon 1996.), koje svoje odluke donose na temelju tzv. mreža utjecaja (Dimock, 2019). Riječ je o komunikacijskim mrežama,

ali i društvenim odnosima koje one omogućuju i potiču. Novim generacijama takve mreže čine skupine prijatelja, poznanika i drugih mladih, koji imaju najznačajniji utjecaj pri donošenju odluka (Tapscott, 2011, str. 193). S porastom značaja društvenih mreža učitelji, književnici, nakladnici i ostali stručnjaci u promoviranju važnosti knjige i čitanja imaju mogućnost jednostavnog uvida u interese mlade publike te mogućnost promocije ideje za koje mogu dobiti trenutnu povratnu informaciju potencijalnih čitatelja. Također, mogu uključiti suvremene čitatelje (npr. na svojim mrežnim mjestima) u stvaranje likova i pisanje priča poticanjem čitatelja na izražavanje osobnih ideja o budućim pričama (Clark i Phillips, 2017, str. 242). Korisnike društvenih mreža, napominje Petra Ljevak, obilježavaju specifične karakteristike pa se nakladnici susreću s „drukčijom čitateljskom publikom i potrebom redefiniranja svoje uloge u zadovoljavanju njihovih potreba. (...) U svrhu što preciznijeg usmjeravanja poruka od nakladnika prema društvenom čitatelju u digitalnom okruženju koje je okarakterizirano velikom ponudom sadržaja i fragmentiranom pozornošću čitatelja, ključno je definirati segmente društvenih čitatelja“ prema zajedničkim karakteristikama njihovih pripadnika (2019, str. 103). Na taj način nakladnik može kvalitetnije prilagoditi komunikaciju i privući pozornost čitatelja (Ibid.).

Jednom riječju, društveno čitanje daje veću vrijednost i čitatelju i knjizi, „(...) pomaže knjizi da postane nezaboravna“ (Mennella, 2011, prev. a.). Čitatelj proširuje svoje iskustvo interakcijom s tekstem te s drugim čitateljima na temelju zajedničkih interesa pa društveno čitanje „izvlači čitatelja iz knjige i potiče čitatelja da uspostavi veze, izvuče zaključke, sažme misli i postavlja pitanja u razgovoru s drugima“ (Ibid.).

Oblici društvenog čitanja

Knjižni ili čitateljski klub tradicionalni je oblik društvenog čitanja: skupina čitatelja sastaje se periodično, obično mjesečno, kako bi razgovarala o određenoj knjizi nakon čitanja. Istraživanja pokazuju da su članovi takvih klubova najčešće žene starije od 65 godina, žene u tridesetim i četrdesetim godinama te domaćice (AuYeung, Dalton i Gornall, 2007, prema Mennella, 2011).

Mrežni čitateljski klubovi razvili su se na temelju tradicionalnih, a pod utjecajem interaktivnih mogućnosti digitalne tehnologije. Chen i Chen ističu da digitalni okoliš donosi nove mogućnosti i čitateljima i knjigama: interaktivnost, nelinearnost, neposredni pristup informacijama, konvergencija medija (teksta, slike, zvuka, videozapisa) mogućnosti su nepoznate tiskanom medijima (Chen i Chen, prema Despot, Ljevak Lebeda i Tomašević, 2016, str. 189). Osim demografske razlike između tradicionalnih i mrežnih klubova (čitatelji u mrežnim klubovima obično su pripadnici mlađih dobnih skupina i raznovrsnijih čitateljskih preferencija), postoje i organizacijske razlike. Mrežni su klubovi češće specijalizirani (prema temi, žanru, autorstvu ili seriji knjiga), a vremenski je pristup raspravi znatno fleksibilniji (Mennella, 2011).

Drugi oblik suvremenog društvenog čitanja čine elektronički ili e-čitači: uređaji koji uz čitanje nude organizaciju izvora e-knjiga u svojevrane elektroničke knjižnice. E-čitači proširuju čitateljsko iskustvo te proširuju granice definicije knjige i čitanja jer uz tekst nude audiovizu-

alna i interaktivna proširenja (Johnson i sur., 2011, prema Mennella, 2011). Međutim, takva proširenja ne omogućuju sama po sebi iskustvo društvenog čitanja, već zahtijevaju posebne performanse uređaja koje podupiru koncept društvenog čitanja. E-čitači, stoga, stalno unapređuju svoje mogućnosti i pronalaze intuitivnija sučelja za čitatelje. E-čitač *Amazon Kindle* značajkom *Popular Highlights* omogućuje isticanje često označenih izraza, a javne bilješke čitatelja postaju vidljive uključivanjem društvene značajke *Public Notes* (Ibid.). Putem javnih bilješki svaki čitatelj omogućuje, ako to želi, vidljivost svojih bilježaka i razmišljanja tijekom čitanja drugim čitateljima (Dilworth, 2011, prema Mennella, 2011). Kindle omogućuje i dijeljenje čitateljskih bilježaka na društvenim mrežama te „posudbu“ knjige s bilješkama drugom čitatelju (Cain Miller, 2011, prema Mennella, 2011). Čitateljske bilješke na marginama knjige sastavni su dio povijesti čitanja pa su i e-čitači razvili mogućnost vođenja bilježaka na tzv. digitalnim marginama, što je čitateljima otvorilo nove mogućnosti suradnje: „Dok su čitatelji podvlačili, dodavali, crtali i obogaćivali izvorni tekst tiskanih knjiga pisanjem na marginama gdje je prostor bio ograničen, digitalno okruženje nudi razne interakcije s tekstom. Digitalne margine nisu fiksne i moguća je komunikacija u stvarnom vremenu s drugim čitateljima, nakladnikom ili autorom“ (Despot, Ljevak Lebeda i Tomašević, 2016, str. 189, prev. a.). Digitalne margine u e-čitačima omogućuju stvaranje dodane vrijednosti nakladnicima jer se čitateljske bilješke mogu integrirati u digitalna izdanja te time stvoriti novi, obogaćeni sadržaji povezani s tekstom (Ibid.).

Društvene platforme i aplikacije za čitatelje (npr. *Goodreads*, *Shelfari*, *Booklikes*, *Wattpad*, *Lits*) hibridni su oblik društvenog čitanja proizašao iz obilježja tradicionalnih i mrežnih čitateljskih klubova (Badrov, 2016). Ove su platforme namijenjene „(...) katalogiziranju, bilježenju, raspravi, preporuci, pregledavanju i pretraživanju knjiga koje bilo tko s bilo kojeg mjesta trenutno čita, već je pročitao ili želi čitati“ (Mennella, 2011, prev. a.). Navedene su funkcije svojstvene različitim vrstama društvenih platformi, međutim, posebnost je čitateljskih platformi što su specijalizirane za ljubitelje knjiga te nude siguran, poticajan i kvalitetan okoliš za svakog čitatelja. Autor društvene platforme *Socialbook* Bob Stein smatra da su digitalne platforme i aplikacije za društveno čitanje neminovno budućnost knjige i čitanja (Astea Solutions, n.d.). Njegova platforma potiče aktivnog čitatelja, omogućujući mu bilježenje, isticanje, izvlačenje citata i preuređivanje teksta. Iako podržava vrijednost multimedijjskih dodataka knjigama, autor smatra da će upravo društvena komponenta biti presudna za razvoj knjige u budućnosti (Despot, Ljevak Lebeda i Tomašević, 2016, str. 191).

Važnost društvenog čitanja i suradničkog učenja za djecu i mlade

Razvoj individue uvelike ovisi o njezinom socijalnom okruženju. Štoviše, osobni se identitet i socijalizacija osobe gradi ne temelju interakcije s poznatim i nepoznatim ljudima (Fraser, prema Boyd, 2007, str. 21). Načela generacije milenijalaca i Z-generacije temelje se upravo na umrežavanju i povezivanju, što je dovelo do pojave novog oblika čitanja: samočitanja (*self-reading*) na vlastitim blogovima uz mogućnost komentiranja i rasprave između čitatelja bloga. Riječ

je o psihološkoj potrebi za autoekspresijom koja nas potiče da zapišemo svoje misli kako bismo ih bolje razumjeli (Mozuraite, 2014, str. 87). Autorica naglašava kako su se upravo iz ove psihološke potrebe razvile mrežne platforme za objavu tekstova namijenjene neafirmiranim autorima. Ovakva specijalizirana mrežna mjesta, osim toga, omogućuju registriranim korisnicima razmjenu ideja i komentiranje pročitanoga teksta. Nepoznati autori dobivaju mogućnost kreiranja prepoznatljivog imidža, a najpopularnijima otvara se mogućnost objavljivanja knjige (Ibid.).

Različite metode suradničkog učenja i čitanja temeljene su na teoriji dječjeg razvoja Leva Vygotskog prema kojoj se socijalna interakcija smatra temeljem stvaranja mišljenja i učenja (Vygotsky, 1978, prema Blyth, 2014, str. 212): „Kooperativno ili suradničko učenje javlja se kad učenici rade zajedno (...) na nekom zajedničkom problemu, istražuju zajedničku temu ili se nadograđuju na uzajamne spoznaje kako bi stvorili nove ideje, nove ili jedinstvene kombinacije“ (Steele, Meredith i Temple, 1998, prema Buljubašić-Kuzmanović, 2009, str. 50). Istraživanja potvrđuju da razmjena i usporedba mišljenja i bilježaka nastalih tijekom čitanja doprinose metakogniciji i razvoju čitanja s razumijevanjem (Johnson, Archibalk i Tenenbaum, 2010, prema Blyth, 2014, str. 212). Istraživanja usmjerena na digitalne društvene bilješke i suradničko čitanje u mrežnom okruženju potvrđuju da takve bilješke potiču raspravu o tekstu između učenika (Mendenhall, Kim i Johnson, 2011; Gao 2013., prema Blyth, 2014, str. 212) te da je značajan utjecaj društvenih bilježaka na razvoj akademskih vještina učenika (procesuiranje znanja, razvoj argumentacije, razvijanje pismenosti i sl.) (Kalir i Garcia, 2019, prema Center for Teaching Innovation, 2022).

U vrijeme dominacije multimedije, koja ne zahtijeva mentalni napor korisnika, učiteljima je iznimni izazov razvijati čitateljske vještine svojih učenika. Stoga alati za suradničko učenje (*social learning tools*) namijenjeni raspravama i razmjenama mišljenja mogu biti iznimno korisna nastavna sredstva. Riječ je o pedagoški usmjerenim alatima temeljenima na društvenom softveru i/ili društvenim mrežama, koji se rabe s namjerom olakšavanja učenja kroz interakciju između korisnika i sustava (Smith, 2012, prema Cilliers, 2021). Takvi će alati pomoći učeniku u personaliziranoj organizaciji čitanja, a učitelju omogućiti praćenje napretka čitanja svakog učenika te dijeljenje zadataka i dodatnih materijala uz čitanje:

Učenici mogu postaviti i pratiti svoje čitateljske ciljeve, birati naslove, bilježiti svoje uspjehe u čitanju, pretraživati i birati knjige te stvarati, dijeliti i čitati vršnjačke preporuke knjiga. Na taj način poticanje čitanja postaje društvena aktivnost u kojoj svi ravnopravno sudjeluju dok se istovremeno potiče individualni napredak i poštuje mišljenje svakog učenika (Ostrički, 2021, str. 37).

Suradnički alati omogućuju učiteljima organiziranje aktivne nastave za svoje učenike. Nakon kreiranja teme u suradničkom alatu, nastavnici u temu uključuju učenike, moderiraju raspravu te, ako žele, povezuju svoje učenike s drugim skupinama učenika bilo gdje u svijetu (Despot, Ljevak Lebeda i Tomašević, 2016, str. 192). Budući da nove generacije imaju visoko rangiranu

potrebu dijeljenja vlastitog iskustva s vršnjacima, na ovaj način moguće je potaknuti učenike na vršnjačku raspravu (Hudson, 2018, prema Ostrički, 2020, str. 38). Pojedini alati omogućuju učenicima snimanje videozapisa, upotrebu emotikona i drugih multimedijjskih dodataka pa učenici mogu izraziti svoje mišljenje odabirom željenog medija.

Digitalni obrazovni alati često nude funkciju pisanja društvenih bilješki (*social annotation*) koja omogućuje zajedničko korištenje dokumenta za bilježenje, isticanje, postavljanje i odgovaranje na pitanja, postavljanje dodatnih materijala i vođenu raspravu na marginama teksta (Rogers, 2021). Na taj način učenici i učitelji oblikuju digitalnu čitateljsku zajednicu obogaćujući odgovno-obrazovni proces suvremenim i aktivnim metodama učenja.

PRIMJERI PLATFORMI I APLIKACIJA ZA DRUŠTVENO ČITANJE DJECE I MLADIH

Društvene mreže za društveno čitanje

Utjecajne osobe ili uzori na društvenim mrežama (*social media influencers*: SMI) ključni su čimbenici za donošenje svakodnevnih odluka novih generacija. Utjecajna je osoba, tzv. *influencer*, osoba koja je kultiviranjem velikog broja sljedbenika stekla status stručnjaka u određenom području te ima marketinšku vrijednost za tvrtke i brendove zbog redovitog kreiranja vrijednog sadržaja isporučenog putem društvenih mreža (Lou i Yuan, 2019, str. 59, prema Guiñez-Cabrera i Mansilla-Obando, 2022).

Fenomen *booktubera* razvili su tzv. *knjižni influenceri* (*book SMI*), koji stvaraju i dijele sadržaje o knjigama na YouTubeu (Albrecht, 2017; Tomasena, 2019; Vizcaíno-Verdú et al., 2019, prema Guiñez-Cabrera i Mansilla-Obando, 2022). *BookTube* je, prema Albrechtu, dom konverzijskih videozapisa o knjigama i čitanju (Albrecht, 2017, prema Teen Reading in the Digital Era, 2022). Obilježja su ovih videozapisa dnevnička ili ispovjedna estetika budući da autori snimaju u intimi vlastitog doma, često ispred svojih policaj za knjige ili u spavaćoj sobi. Nadalje, autori na *BookTubeu* predstavljaju se kao čitatelji, a ne kao kritičari ili profesionalci u svijetu knjige, ističući osobno mišljenje i čitalački ukus kao svoju najveću vrijednost (Ibid.). Opisana obilježja *booktubera* odgovaraju očekivanjima suvremene publike o tome da su njihovi uzori autentični ljubitelji knjiga i osobe s kojima žele razgovarati o knjigama (Ibid.). *BookTube* kanali stoga postaju sve popularniji i na hrvatskoj knjižnoj sceni. Katarina Radetić prva je *booktuberica* u Hrvatskoj (Knjigajse, 2019), a vrijednost *BookTubea* prepoznao je i Organizacijski odbor Noći knjige, koji je 2019. pokrenuo *BookTube* kanal Noć knjige (Noć knjige, 2019).

Knjige i čitanje među mladima često su promovirani na *TikToku*, jednoj od najpopularnijih društvenih mreža za mlade. Takozvani *booktokeri* stvaraju zajednicu čitatelja nazvanu *BookTok*, u kojoj se potiče rasprava i preporuka knjiga. Zbog prirode kratkih videoformata, ovaj oblik

utjecajnih osoba na društvenim mrežama može potaknuti mlade na čitanje i raspravu o čitanju (Merga, 2021, prema Guiñez-Cabrera i Mansilla-Obando, 2022). *BookTok* videozapisi kratki su, brzi i glasni, a snimaju se i gledaju na pametnom telefonu, jednostavnoj tehnologiji koja je intuitivna i neograničeno dostupna današnjoj djeci i mladima. U fokusu je osoba koja ih je kreirala, a koja je razigranim, prirodnim i neuvježbanim komuniciranjem primjer „svakodnevnosti“ kao ključne karakteristike internetske slavne osobe (Abidin, 2018, prema Teen Reading in the Digital Era, 2022). *Booktokeri* su postali i snažan marketinški alat za prodaju knjiga pa američki knjižari na svojim mrežnim stranicama nude popise preporučenih knjiga na *TikToku*, a na policama knjižara posebno mjesto zauzimaju knjige koje su popularne na *TikToku* (Bilić Arar, 2021).

Bookstagram profili nastali su na društvenoj mreži *Instagram*, koja upotrebljava ključne riječi (*hashtagove*) radi tematskog označavanja i okupljanja poruka. Knjiški profili na *Instagramu* pretražuju se pomoću ključne riječi *#bookstagram* (Pavičić, 2022). Ovi profili izrazito su vizualno privlačni pa su pogodni za slikovnu i estetsku promociju knjige koja potiče „osjetljivo iskustvo čitanja“ (Thomas, 2021, prema Teen Reading in the Digital Era, 2022, prev. a.). Stoga sve više nakladnika koristi prednosti ovog načina promocije knjiga pa pokreće suradnju s nositeljima *Bookstagram* profila na *Instagramu* (Ibid.).

Mrežni servis za suradnički rad na dokumentima

Google dokumenti (*Google Docs*) jedan su od najpoznatijih besplatnih alata za suradničku izradu dokumenta. Omogućuju simultano pisanje i suradničko uređivanje dokumenta uz dodavanje slika, poveznica, tablica i drugih dodatnih sadržaja. Alat omogućuje pisanje društvenih bilježaka učenika na marginama dokumenta, što potiče suradničko učenje i razvijanje vještine vršnjačkog vrednovanja (Rogers, 2021). Prednost je ovoga alata jednostavnost i intuitivnost korištenja zbog sučelja koje je slično *Officeovom Wordu*. Google dokumenti mogu se upotrebljavati mrežno ili pomoću aplikacije instalirane na računalo. Učiteljima je omogućena sloboda oblikovanja dokumenta prema vlastitim preferencijama jer nema zadanog okvira u koji se moraju uklopiti.

Platforme za društveno anotiranje

Perusall je alat koji omogućuje suradnički rad na tekstu, mrežnim stranicama, slikama i audiovizualnim izvorima (Perusall, n.d.). Platformu su osmislili sveučilišni profesori sa željom da svojim studentima omoguće pristup alatu koji ih potiče na čitanje i uz pomoć kojeg će na njima privlačan način izvršavati obveze vezane za nastavu. Platforma je u obrazovnoj uporabi u devedeset zemalja, ali Republika Hrvatska nije na ovom popisu. Nova generacija ima izrazitu intrinzičnu socijalnu motivaciju koja je vidljiva iz njihove potrebe za angažiranjem u društvenim mrežama. Profesor King objašnjava da ovaj alat, temeljen na sociološkim istraživanjima koja dokazuju potrebe pojedinca za aktivnom participacijom u društvu, mijenja prirodu čitanja od samostalnog iskustva do aktivnog suradničkog iskustva (King, 2021). U besplatnoj inačici učitelji

kreiraju svoje lekcije učitavanjem dokumenata u PDF formatu te dodavanjem drugih digitalnih sadržaja u različitim medijskim formatima. Učenici mogu komentirati, postavljati pitanja, označavati dijelove teksta te na te načine pokrenuti suradničko čitanje (Ibid.). Učenicima je ponuđena kupnja dodatnih sadržaja, poput e-knjiga i sadržaja zaštićenih autorskim pravima, a školama je ponuđena kupnja licencije za neograničeno korištenje sadržaja.

Moto je *Hypothesis*a, platforme društvenog čitanja, sljedeći: *Hypothesis čini čitanje aktivnim, vidljivim i društvenim*. Misija je osnivača izgradnja slobodne otvorene platforme temeljene na tehnologiji otvorenog koda (*open-source technology*) i jednostavnom korištenju (*Hypothesis*., n. d.). Iako je alat prema svojim performansama sličan platformi *Perusall*, posebnost je *Hypothesis*a što se može instalirati na računalo kao besplatna ekstenzija pretraživača *Google Chrome*, što znači da ovaj alat čini čitanje mrežnih tekstova interaktivnim i društvenim. Korisnici označuju željeni tekst, komentiraju i svoje bilješke spremaju za osobnu potrebu ili javno objavljuju. Drugi korisnici mogu komentirati ili dijeliti anotacije javno ili u zatvorenim skupinama. Korisnicima je također dostupna baza brojnih anotacija. Prednost je ovog alata za učitelje ta što pomoću njega mogu razvijati ne samo čitalačke i suradničke vještine učenika, nego i vještine pretraživanja i vrednovanja mrežnih izvora. Ekstenziju *Hypothesis* mogu upotrebljavati i učitelji sa svojim učenicima u hrvatskim školama, uz uvjet razumijevanja engleskog jezika, na kojem su opisane mogućnosti ovog alata.

NowComment besplatna je platforma koja nudi slične mogućnosti kao *Perusall* i *Hypothesis*, ali je prilagođenija školskom uzrastu. Američko udruženje školskih knjižničara (AASL) prepoznalo je ovaj alat kao jedan od najpogodnijih suradničkih platformi za poučavanje u školama (Allison, 2021). Učitelji mogu postaviti pisani dokument (*Word* ili *Excell*), videozapis, PPT prezentaciju ili fotografije sa svoga računala, kopirati tekst s neke mrežne stranice, zadati zadatke te omogućiti suradnju učenika slanjem pozivnice za uključivanje u lekciju. Skupina učenika može se dalje podijeliti u manje skupine. Prednost su alata brojni nastavni materijali prilagođeni društvenom učenju koje učitelji mogu slobodno preuzeti ili pronaći motivaciju za svoj rad (Farber, 2019). Učitelji mogu organizirati svoje materijale u različitim mapama te dodavati materijale drugih korisnika. Postavljeni materijali mogu biti javno dostupni ili privatni pa je za pristup potrebna pozivnica. Učitelji mogu dodavati tekstove na hrvatskom jeziku i zadavati zadatke svojim učenicima, ali sučelje je prilagođeno engleskom jeziku pa je potrebno upoznati se s mogućnostima alata i objasniti ih učenicima kako bi ga znali koristiti.

Digitalne knjižnice s mogućnošću suradničkog čitanja

Digitalna knjižnica *Epic!* sadrži preko četrdeset tisuća e-knjiga, audioknjiga i videozapisa za djecu do dvanaest godina (*Epic! Creations, Inc.*, n.d.). Učitelji se mogu besplatno registrirati i koristiti sadržaje, a roditelji plaćaju naknadu za korištenje materijala te organizaciju čitanja za svoju djecu. Učitelji učenicima dodjeljuju besplatan razredni kod pomoću kojega učenici mogu upotrebljavati platformu za vrijeme trajanja nastave (od 7 do 15 sati). Zbog velikog izbora

kvalitetnih materijala i privlačnog sučelja, *Epic!* može pomoći učiteljima razvijati ljubav učenika prema čitanju. Posebna je vrijednost platforme u preporuci materijala prema dobi djeteta, ali i čitateljskim interesima. Preporuke se mijenjaju sukladno ocjenama i recenzijama korisnika. *Epic!* nudi dodatne materijale, poput mjesečnih kalendara, čitateljskih izazova, zbirke audioknjiga, rječnika, kvizova i sl., a materijali su dostupni na engleskom, španjolskom, kineskom i francuskom jeziku (Higgin, 2022). Učenike se potiče na čitanje osvajanjem digitalnih znački na različite načine (nakon pročitane knjige, čitanjem deset minuta dnevno, nakon pročitanih pet knjiga i sl.). Alat može biti poticajan izvor učiteljima u poučavanju engleskoga jezika u hrvatskim školama.

Osnivači platforme *MyON* opisuju je kao personaliziranu digitalnu knjižnicu nadohvat ruke svakom učeniku (Renaissance Learning Inc., n.d.). Iako nudi znatno manji broj knjiga od platforme *Epic!* (oko sedam tisuća), ovaj alat ima svoje edukativne prednosti jer se izbor knjiga postupno usklađuje s čitateljskim interesima svakog učenika, razredom i razinom čitalačkih vještina. Uz tekstove ponuđen je niz pomoćnih mogućnosti za razumijevanje pročitano (npr. alati za bilješke, dodatni tekstovi i sl.), a ugrađena je i podrška za čitanje i razumijevanje (npr. glas koji čita dok se vizualno označava svaka pročitana riječ), što potiče učenike na aktivno čitanje te razvija vještine čitanja i pisanja. Platforma ima i nekoliko korisnih dodataka. *MyON News* donosi digitalne vijesti, relevantne teme i aktualnosti primjerene dobi učenika i obogaćene multimedijom. *MyON Projects* pomaže učiteljima u postavljanju pisanih zadataka za učenike (Higgin, 2022). Učitelji mogu samostalno osmišljavati projekte te usmjeravati svoje učenike i pratiti njihov rad. Platforma je besplatna, ali je namijenjena učiteljima i učenicima u Sjedinjenim Američkim Državama i Ujedinjenom Kraljevstvu.

Platforma s kurikulumima za učitelje

CommonLit digitalna je knjižnica koja nudi cjelovite scenarije poučavanja za učitelje engleskoga jezika (CommonLit, n.d.). Postoji mogućnost prijevoda na četrdesetak svjetskih jezika, ali ne i hrvatskoga. Učiteljima nudi besplatnu registraciju, pristup tisućama lekcija koje je moguće pretražiti prema različitim kategorijama (razred, tema, žanr, ishod učenja i sl.), gotove materijale i zadatke koje je moguće zadati učenicima u aplikaciji ili ih ispisati na papir te mogućnost praćenja rada učenika (Gorelik, 2022). Učenicima su ponuđene brojne mogućnosti individualne i suradničke obrade teksta te prilagodbe sadržaja: alati za anotaciju, pitanja za vođeno čitanje, pitanja za provjeru razumijevanja teksta, mogućnost rasprave, prijevod na brojne strane jezike, snimanje čitanja, različite veličine slova i sl. Uz svaki je tekst ponuđen niz tematski srodnih tekstova i multimedije te vodiči za roditelje vezani uz temu lekcije. Učitelji mogu zadati zadatke za vođeno čitanje, postaviti vremenski okvir rješavanja, zatražiti da učenici obilježavaju dijelove teksta te dodaju svoje komentare i pitanja koja će učitelji naknadno pregledati (Botula, 2020). Školama je dostupna plaćena licencija, koja nudi dodatnu podršku i mogućnosti uporabe. Zbog brojnih mogućnosti usmjerenih na učenike i na učitelje, ovaj je alat iznimno koristan za poučavanje engleskoga jezika.

Actively Learn besplatni je alat koji pomaže učenicima međusobno povezivanje te povezivanje s tekstovima, a učiteljima omogućuje uvid u razmišljanja učenika (Monticello Kievlan, 2022). Učenici u ovom edukativnom alatu razvijaju vještine aktivnog učenja, pisanog izražavanja i suradnje, poput vođenja bilješki i produktivne rasprave. Učitelji mogu upravljati procesom društvenog čitanja i učenja te usmjeravati učenike da preuzmu vođenje rasprave o tekstu. Alat nudi različite dodatke za poticanje rasprave, poput ugrađenih anketa u koje učenici upisuju komentare, te opsežnu podstranicu s izvorima za učitelje i blog za učitelje, u kojima mogu pronaći ideje i postavljati pitanja radi bolje implementacije alata u nastavni proces. Tekstovi i multimedija podijeljeni su u četiri područja: novinski članci, Engleski jezik, društvene znanosti i prirodne znanosti, a svako područje podijeljeno je prema žanrovima, kurikulumskim lekcijama, temama, razredu i sl. Uz svaki se tekst nalaze korisni dodatci za učenike: rječnik, prostor za raspravu, prijevod, mogućnost slušanja teksta, zadatci i sl. Tekstovi su na engleskome jeziku, a u hrvatskim školama ovaj je alat moguće koristiti u nastavi Engleskoga jezika, posebice u dodatnom radu s naprednim učenicima (*Actively Learn*, n.d.).

Platforme za dijeljenje autorskih tekstova

Teenink platforma je koja se temelji na jednom od osnovnih načela novih generacija: potrebi za samočitanjem (*self-reading*) (*Teen Ink*, n.d.). Sve više mladih želi javno podijeliti svoje tekstove te čitati i komentirati tekstove svojih vršnjaka. Riječ je o svojevrsnom digitalnom časopisu na engleskome jeziku u kojem se objavljuju tekstovi neafirmiranih mladih ljudi s interesom i talentom u području književnosti i novinarstva, a osnivači platforme organiziraju i ljetni kamp s radionicama pisanja za mlade. Osim tekstova, korisnici mogu postaviti i autorske fotografije, umjetničke radove i videouratke. Članci i priče podijeljeni su prema žanrovima, a svaki žanr dalje na niz podžanrova. Časopis nudi i pisanje kritika za knjige, filmove, serije, glazbu i videoigre. Zbog brojnih, zanimljivih i relevantnih tema za mlade, platforma se može koristiti u nastavi Engleskoga jezika u hrvatskim srednjim školama.

Platforma *Wattpad* također omogućuje korisnicima objavljivanje priča te čitanje i komentiranje tuđih priča (*Wattpad*, n.d.). Autori je opisuju kao društvenu platformu za pripovijedanje. Platforma je iznimno popularna te povezuje zajednicu od devedeset milijuna čitatelja na dvadeset osam jezika, među kojima je i hrvatski. Prilikom prijave na platformu, korisnik označava svoje preferencije (je li zainteresiran za čitanje i/ili pisanje te koje žanrove preferira). Na taj način ostvaruje se personalizirani pristup čitanju. Korisnici pretražuju priče prema žanrovima, imaju mogućnost spremati ih u vlastitu knjižnicu te komentirati i raspravljati o priči. Njezina je velika vrijednost u povezivanju mladih pisaca s aktivnom publikom, što književnicima i nakladnicima otvara mogućnosti razumijevanja čitateljskih preferencija i nudi smjernice za pisanje u budućnosti. Platforma nudi niz korisnih izvora, savjeta i vodiča za pisanje pa je izvrstan savjetnik početnicima u pisanju. *Wattpad* nudi piscima brojne programe, poticajne nagrade i natječaje pa čak i mogućnost izdavanja priča.

Aplikacija za organizaciju osobnog čitanja

MoxieReader aplikacija je koja pomaže učenicima u organizaciji osobnog čitanja. Učitelji izrađuju razrede, prate napredak čitanja svakog učenika te izgrađuju kulturu čitanja svojih učenika dijeljenjem preporuka i kritika knjiga. Besplatna je verzija ograničena brojem razreda i brojem učenika te interaktivnim mogućnostima pa se preporuča kupnja licence, koja omogućuje igru potrage za blagom, čitateljske izazove, učeničke preporuke, preuzimanje gotovih materijala za rad učenika i sl. Materijali za čitanje i dodatni sadržaji dostupni su na engleskome jeziku pa je njegova upotreba u hrvatskim školama ograničena na nastavu Engleskoga jezika.

ZAKLJUČAK

Suradnja je jedno od temeljnih načela djelovanja generacije milenijalaca i Z-generacije. Vršnjačke preporuke i rasprave na društvenim mrežama imaju prevladavajući utjecaj na donošenje odluka pripadnika ovih generacija. Stoga je u proces poučavanja nužno uključiti generacijske preferencije. Društveno čitanje prirodan je odgovor na popularnost društvenih mreža i mogućnosti koje pruža suvremena digitalna tehnologija. Platforme i aplikacije za društveno čitanje i učenje omogućuju učiteljima organizaciju društvenog učenja, poticanje učenika na suradnju i vršnjačku raspravu te praćenje napretka svakog učenika. Iako nisu sve prikazane aplikacije primjenjive u nastavi hrvatskih škola, upoznavanje s njihovim mogućnostima može pomoći učiteljima u razumijevanju pojma društvenog učenja i čitanja kako bi samostalno oblikovali zadatke za svoje učenike unutar digitalnih resursa koji su im poznati i dostupni.

LITERATURA

- Actively Learn. (n.d.). *Actively learn*. Actively Learn. Preuzeto 7. svibnja 2023. s: <https://www.activelylearn.com/>
- Allison, P. (2021). *Nowcomment*. NowComment. Preuzeto 7. ožujka 2023. s: <https://nowcomment.com/>
- Astea Solutions. (n.d.). *Socialbook*. Astea Solutions. Preuzeto 5. svibnja 2023. s: <https://asteasolutions.com/project/socialbook/>
- Badrov, S. (2016). *Društvene mreže za knjigoljupce su 'in'*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <http://planb.hr/drustvene-mreze-za-knjigoljupce-su-in/>
- Bilić Arar, A. (2021). *Book Tok ili kako je Tik Tok knjige učinio ponovno modernima*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.netokracija.com/book-tik-tok-182914>
- Blyth, C. (2014). Exploring the Affordances of Digital Social Reading for L2 Literacy: The Case of eComma. U: P. Guikemami i L. Williams (ur.) *Digital Literacies in*

- Foreign and Second Language Education* (str. 201-226). San Marcos, TX: Computer Assisted Language Instruction Consortium. https://www.academia.edu/12891903/Blyth_C_2014_Exploring_the_Affordances_of_Digital_Social_Reading_for_L2_Literacy_The_Case_of_eComma_In_Guikema_J_P_and_L_Williams_ed_Digital_Literacies_in_Foreign_and_Second_Language_Education_San_Marcos_TX_Computer_Assisted_Language_Instruction_Consortium_CALICO_201_226
- Botula, A. L. (2020). *Common Sense Education*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.commonsense.org/education/website/commonlit>
- Boyd, D. (2007). Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life. *MacArthur Foundation Series on Digital Learning – Youth, Identity, and Digital Media Volume*. Cambridge, MA: MIT Press. <https://www.danah.org/papers/WhyYouthHeart.pdf>
- Bridle, J. (2006). *Booktwo.org*. Preuzeto 5. svibnja 2023. s: <https://booktwo.org/>
- Buljubašić-Kuzmanović, V. (2009). Kooperativno učenje kao indikator kvalitete odgoja i obrazovanja. *Život i škola*, 1(21), 50-57. <https://hrcak.srce.hr/file/58240>
- Center for Open Educational Resources and Language Learning (bez god.). *Planning a social reading lesson*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://ecomma.coerll.utexas.edu/wp-content/uploads/Social-reading-lesson-planning-guide-eComma.pdf>
- Center for Teaching Innovation (2022). *Social Annotation*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://teaching.cornell.edu/learning-technologies/collaboration-tools/social-annotation>
- Cilliers E. J. (2021). Reflecting on Social Learning Tools to Enhance the Teaching-Learning Experience of Generation Z Learners. *Front. Educ.*, (5). <https://doi.org/10.3389/gedu.2020.606533>
- Clark, G. i Phillips A. (2017). *O nakladništvu iznutra*. Osijek: Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- CommonLit. (n.d.). *Unlock the potential of every child through reading*. CommonLit. Preuzeto 12. svibnja 2023. s: <https://www.commonlit.org/en>
- Despot, I., Ljevak Lebeda, I. i Tomašević, N. (2016). Social reading - the reader on digital margins. *Libellarium*, 9(1), 185- 196. <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v9i1.269>
- Dimock, M. (2019). *Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
- Epic! Creations, Inc. (n.d.). Thousands of books. Unlimited potential. Epic. Preuzeto 12. svibnja 2023. s: <https://www.getepic.com/>
- Farber, M. (2019). *Social Annotation in the Digital Age*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.edutopia.org/article/social-annotation-digital-age>
- Gorelik, K. (2022). *40 Best Free and Paid Reading Websites for Kids (Teacher Approved!)*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.weareteachers.com/best-reading-websites/#free>
- Guiñez-Cabrera, N. i Mansilla-Obando, K. (2022). Booktokers: Generating and sharing book content on TikTok. *Comunicar*, 30(71), 119-130. <https://doi.org/10.3916/C71-2022-09>

- Heikkilä, H., Laine, J. i Nurmi, O. (2013). *Social reading in e-books and Libraries*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: http://virtual.vtt.fi/virtual/nextmedia/Deliverables-2013/D1.3.7.4_eReading%20Social%20reading%20in%20e-books%20and%20Libraries.pdf
- Herbold, A. (2014). *Trend „društvenog čitanja“: Umreženi čitatelji*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.goethe.de/ins/ba/bs/kul/mag/20366338.html>
- Higgin, T. (2022). *The Best Digital Libraries for Kids and Students*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.common sense.org/education/best-in-class/the-best-digital-libraries-for-kids-and-students>
- Hypothesis. (n. d.). *Hypothesis*. Hypothesis. Preuzeto 5. ožujka 2023. s: <https://web.hypothes.is/>
- King, G. (2021). *Introduction to Perusall*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: https://www.youtube.com/watch?v=_PfAc0D2erk&t=59s
- Knjigajse. (2019). *Knjigajse*. YouTube. Preuzeto 12. svibnja 2023. s: https://www.youtube.com/channel/UCQVKGBalPWg_hjjimEiZuxw
- Leigh Pawley, J. (2016). *The Rise of Social Ereading: Interactive Ebook Platforms and the Development of Online Reading Communities*. Manawatū, New Zealand: Massey University. <https://mro.massey.ac.nz/handle/10179/11491>
- Ljevak, P. (2019). *Nakladnici na društvenim mrežama: Poslovne strategije nakladnika i korisnici digitalnih društvenih mreža*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Mennella, A. (2011). *What is “Social Reading” and why should Libraries care?*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://tametheweb.com/2011/06/14/what-is-social-reading-and-why-should-libraries-care-a-ttw-guest-post-by-allison-mennella/>
- Monticello Kievlan, P. (2022). *Common Sense Education*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://www.common sense.org/education/website/actively-learn>
- Mozuraite, V. (2014). Change of the reading paradigm in the age of e-book. *Libellarium*, 7(1), 83-91. <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v7i1.199>
- Noć knjige. (2019). *Booktube Noć knjige*. YouTube. Preuzeto 12. svibnja 2023. s: <https://www.youtube.com/@booktubenocknjige8675/featured>
- Ostrički, I. (2021). Čitateljska prava mrežne generacije. U: A. Granić (ur.), *Zbornik radova XXXII. Proletne škole školskih knjižničara Republike Hrvatske: Odras reformskih promjena u školskoj knjižnici* (str. 29-41). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. <http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=X-02195&grupa=P%8A%8AKRH&vrsta=ZBI&H=proletna-skola>
- Peti-Stantić, A. (2019). *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Perusall. (n.d.). *Increase student engagement, participation, and collaboration*. Perusall. Preuzeto 5. svibnja 2023. s: <https://www.perusall.com/>
- Pavičić, K. (2022). *Što je #bookstagram?*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://kisobran.uniri.hr/2022/02/07/sto-je- bookstagram/>
- Renaissance Learning Inc. (n.d.). *Myon. magic inside metrics included*. myON®. Preuzeto 5. ožujka 2023. s: <https://www.myon.com/index.html>

- Rogers, H. (2021). *Integrating Social Annotation into Your Course: What Tool is Right for You?*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://learninginnovation.duke.edu/blog/2021/01/integrating-social-annotation-into-your-course-what-tool-is-right-for-you/>
- Tapscott, D. (2012). *Odrasti digitalno: Kako mrežna generacija mijenja vaš svijet*. Zagreb: Mate.
- Teen Ink. (n.d.). *Teen Ink. By Teens, for Teens*. Teen Ink. Preuzeto 5. svibnja 2023. s: <https://www.teenink.com/>
- Teen Reading in the Digital Era (2022). *Social reading: How teenage readers engage with books and reading online*. Preuzeto 2. svibnja 2022. s: <https://teenreading.net/wp-content/uploads/sites/250/2022/03/Social-reading-digest-report.pdf>
- Wattpad. (n.d.). *Hi, we're Wattpad*. Wattpad. Preuzeto 12. svibnja 2023. s: <https://www.wattpad.com/>

DIGITAL TOOLS FOR SOCIAL READING IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

Collaboration and peer discussion are dominant characteristics of members of contemporary generations, and social reading supported by digital technology is a natural response to the popularity of social networking. Platforms and applications for social reading and learning enable teachers to organize social learning, encourage students to cooperate and discuss with peers, monitor progress and evaluate the work of each individual student, so they are a good ally in modernizing the educational process based on student preferences.

Keywords: *social reading, collaborative reading, social reading applications, student collaboration, peer discussion*

